

Till Svenska Litteratursällskapet.

Under juni och juli månader sommaren 1912 företog understrecknad en resa till Malaks och Korsnäs kommuner för att uppteckna historiska och lokala traditioner samt gissgator och härmningar. I Malaks upptecknades 76 historiska och 50 lokala traditioner samt i Korsnäs 141 historiska och 68 lokala traditioner.

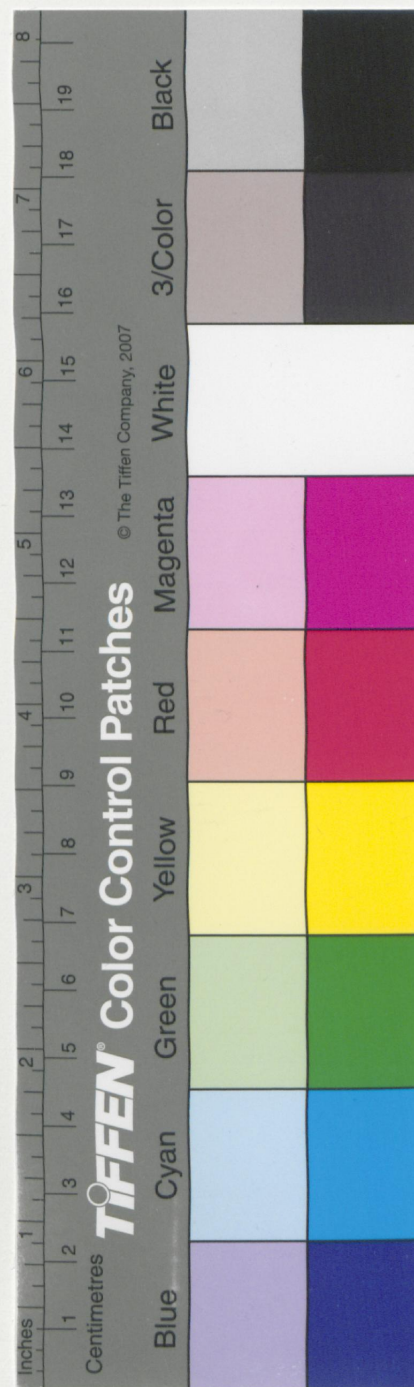
Dessa traditioner hava blivit ordnade, de historiska skilt och de lokala skilt för bägge

kommunerna och numrerade efter sin ungefärliga ålder. Några utav traditionerna förekomma i två eller tre olika variationer, men de äro numrerade såsom skilda traditioner ändå. Dessa varianter följa alltid efter varandra i nummerföljden och äro mycket lätta att upptäcka vid genomläsandet av samlingen av traditionerna.

Gissgåtorna äro icke många. Detta beror därpå att dessa komma allt mera ur bruk. Både i Hornås och Malaks berättades att man förut på oppsitorna brukade gissa gåtor, men sedan man icke mera samlas till sådana möten, har ungdomen i sina lekar upphört att använda gåtorna. Nu är det endast barn, som äro roade av att framställa och gissa gåtor. Någon gång kan det hända att gamla gubbar och grummar då också ha barnen att försöka gissa gåtor, som vore i bruk "för i världen".

Bland gissgåtorna från Malaks ingå

några från i helt sen tid uppkomna. Ex. Gåtan
om turnippen. De gåtor, som finnas i Boken
om vårt land, upptecknades ej, emedan de mäs-
te på sätt och vis icke anses vara folkets eg-
na utan blivit och bli kända dagligas ifrån
folkrikolans arbetsområde.

I Karmäs äro härnningarna ganska
sällsynta. I Malaks är det förnämligast
ballkrasten, som har vunnit ryktbarhet för
sin förmåga att kunna "skälla" ned folk.
De härnningar, som förekomma i Malaks,
gälla honom i huvudsak och därnäst kyrk-
klockorna i Bergö, vilka man vill driva
med för att de äro så små och obetydliga.

Helmingfors den 29 januari 1913.
P. E. Ohls.

På 1700-talet fanns skog ännu inne i Pak-
sal byn. En gammal gumma, som gick för att
hålsa på i en annan gård, fastnade fast mellan
tvänne enristuskar och dog där, utan att någon
visste vart hon tagit vägen.

En gård gav man varje julaften gröt åt
tomten. En gång sändes drängen med gröten till
riam, men denne åt upp gröten och skit på fatet.
När han hade satt fatet innanför ridåren, stannade
han för att höra vad tomtén skulle tycka om den
bjudna rätten. Tomtén kom också genast och begyn-
te äta, men slutade strax. Drängen hörde huru tomtén
suckade och därefter talade:

„Åhå, hå, hå! Åhå, hå, hå! Åhå, hå, hå!”

„Giv mig å sju skylar, å skit på fatet.”

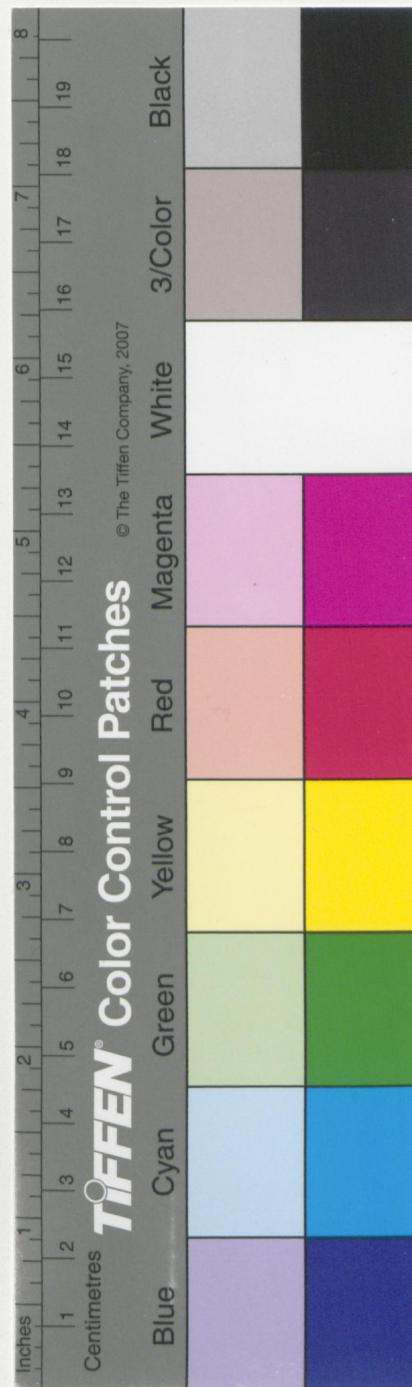
Efter den dagen begynte välståndet avtaga
i samma gård.

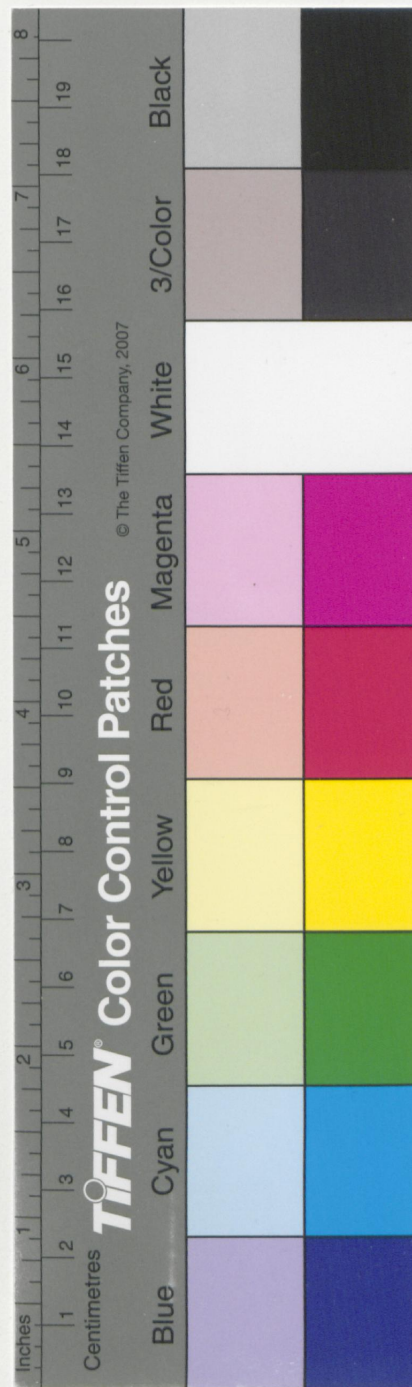
Prästen Vigelius titel var:
 Högäresvärdige och högtårade
 Herr Prost och Rypkoherde,
 Medicine, Teologie och Philosophie Doktor.
 Ingen har varit så höglård av alla, som
 bott i Malaks, som prästen Vigelius. Iade han nej
 till något ärende gick det ej fram. Endast vad
 han ville befrämja blev förverkligad.

Prosten Vigelius fick en gång främmande.
 Ett av hans barn, som ännu gick i kolt, fick till-
 sägelse att gå och hälsa på de anlända gästerna.
 Barnet gick fram, svängde rundt och sade:
 "Jag är stolt
 i min kolt,"
 samt avlägsnade sig med det samma utan att hälsa.

När prästen Vigelius hade främmande fick
ingen säga till att spänna för. Det gjorde han
själv, men när det var ispannt och hästen fördes fram
måste de främmande resa.

På Udd hemman i Paksalgränden mördades en syfningsgubbe. Han hade mycket pänningar och mördaren tog dessa. För att missleda folket, lånade mördaren pänningar av andra, innan han använde något av de rånade medlen. En gång lånade han en 100-rubels sedel av en granne. Denne satte ett bläckmärke på sedeln. Efter någon tid fick han samma sedel tillbaka. Efter mordet spökade det på Erik Udds hemman.

För länge sedan skulle en man på stor hemman gå till skogs och hugga ved i Bronlinjen, som ligger på vägen emot Portom. Han skulle vara borta hela veckan och ha maten med sig. Kommen ett stycke på vägen tröttnade han att bära maten och satte sig på dikekanterna och åt på en gång upp hela veckans kost. Därefter lade han sig att vila på maten och sov i två dagar. På de återstående fyra dagarna i veckan högg han sex hamnar ved eller lika mycket som andra högg på sex dagar. Under hela veckan åt han ej mer än den ena gången. Sedan den tiden kallas malaksborna, 'Malaks storjätaren.'

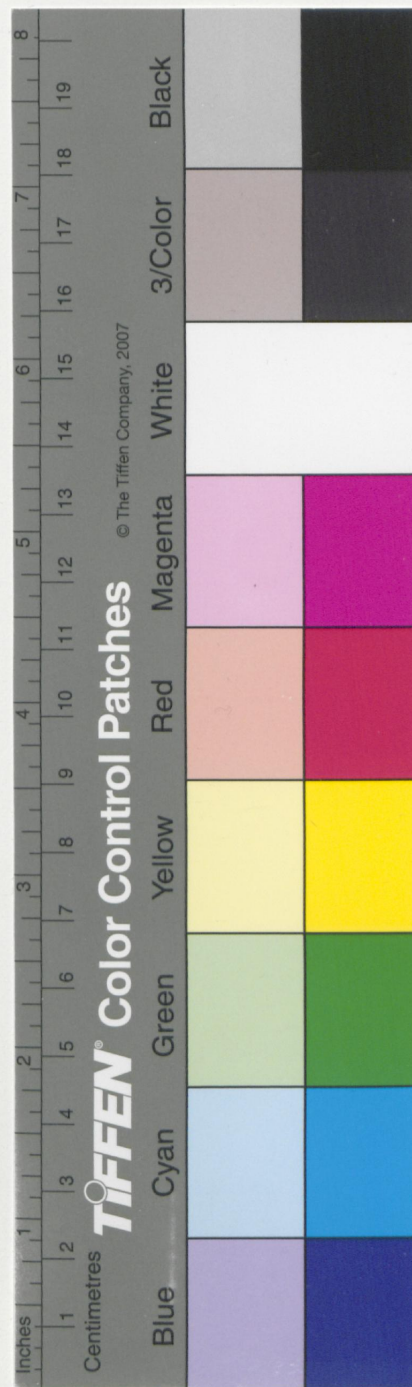
En prest i Malaks hade besök en gång av en prest från en annan socken. De komma att tala om vem som var "förmäst" att äta. Malaks prästen påstod att en malakugubbe skulle äta upp en hel kalv i ett mål, medan den främmande prästen påstod att ingen människa kunde äta så mycket. De slog vad här om. En kalv slaktades och stektes och kokades samt tillreddes på flere olika sätt. Där-efter skickade de bud på en gubbe, som var känd som storätare. För denna berättades om vad det och han åtog sig att äta upp kalven. Olika stek och köttbitar framsattes och då han ätit ganska länge, frågade han om inte kalven snart skulle vara in, så att han skulle få börja äta av denna, ty annars kunde det lätt hända att han icke skulle förmå äta hela kalven. Men blev hans förvåning, då han fick höra, att det återstod ganska litet av hela kalven. Malaks prästen vann vadet. Men från den dagen kallas malaksborna "Malaks storätaren."

Om malaksaren stoppa en vant-tum i
röven kunna de svalta huru länge som
helst.

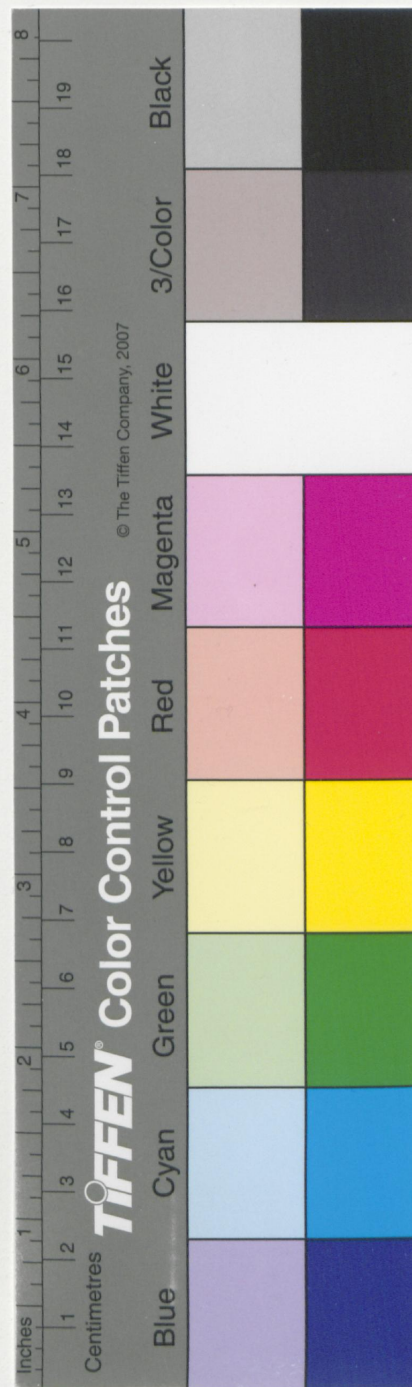

Tell Karl, som var hemma från Lolaks i Tetalaks, kom en gång till prostgården i Malaks. Han fick ett mål mat och då prosten frågade, sedan han ätit, om han var mätt, svarade han: "Int riktigt språng mätt." Ett nytt mål sattes fram. Detta åt han upp och då prost^{frågade} om han var mätt, svarade han såsom förra gången: "Int riktigt språng mätt." Ett nytt mål sattes fram. Detta åt han också upp. På prostens fråga svarade han såsom de både föregående gånger^{na} med den på följde att ett nytt mål sattes fram. På åt han flere mål efter varannat. Slutligen sattes en fillunk och ett bröd fram, och då han ätit detta, frågade prosten: "Är du mätt nu?" - "Nu är jag språng mätt," svade då Tell Karl, tackade för maten och steg upp från bordet.

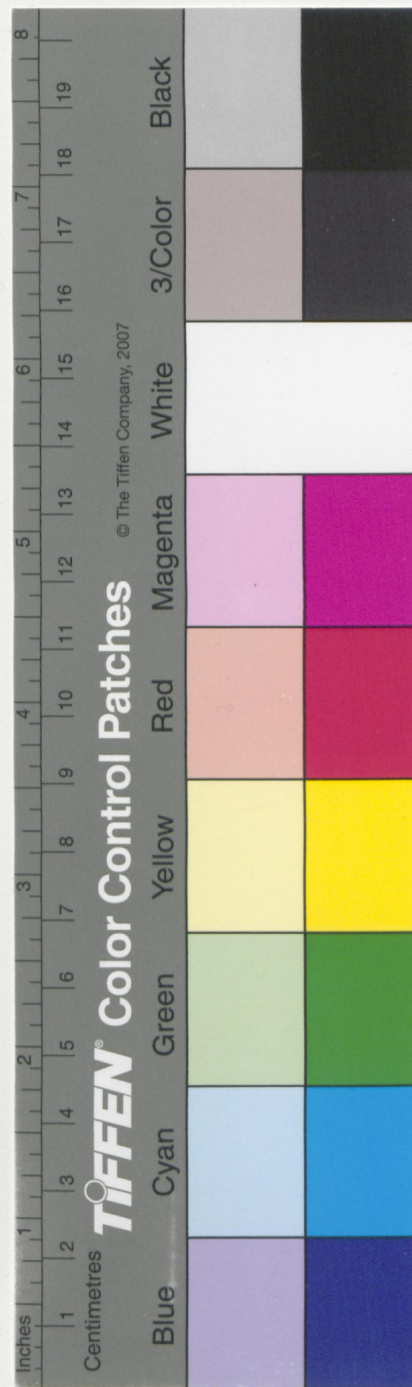

Lundas Örk i Övermalaks hade en fåle, som han skulle låra att undvara både mat och dryck. Han hade redan kommit så långt med honom, att han ej bydde sig om mat, men då han skulle anwänja honom från rattnet, dog han.

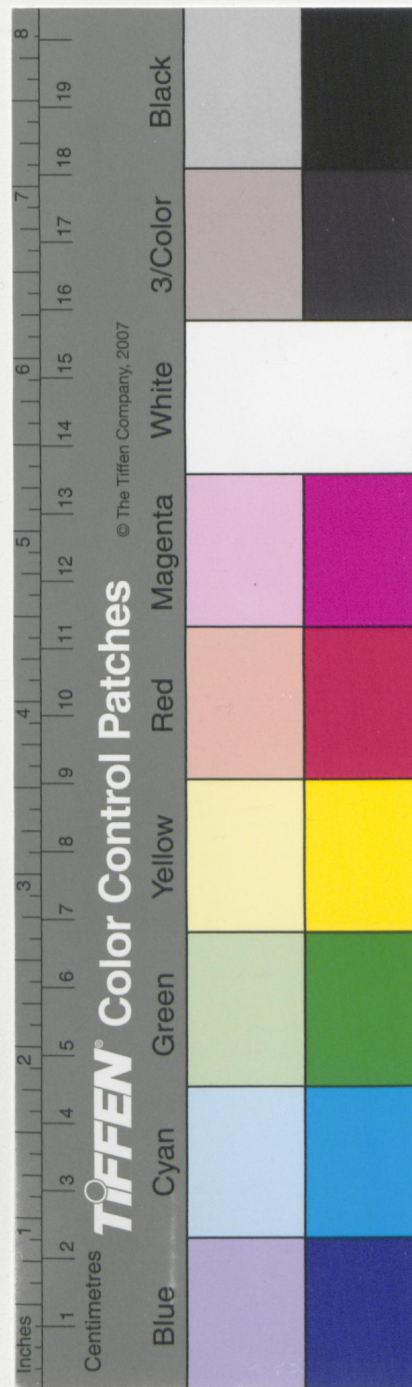
Lundas Örk fick således ej fullfölja experimentet till slut.

Brändbacka har sitt namn därav att skogs-
elden förbränt hela denna trakt. Bland de, som kom-
mo dit för att deltaga i släckningsarbetet, var pros-
ten med. dr. Vigelius. Nära intill elden gick en kvinna
lungt och råfsade torrhå. Prästen frågade förtrylsad av
henne huru hon kunde gå och råfsa hår och ej delta-
ga i släckningsarbetet. Då hon ingenting svarade och
ej heller brydde sig om att hjälpa till med släcknin-
gen av skogselden, sade han åt henne: "Jasså, elden sitter
inte ännu i er knut."

Först ha mycket idar gått upp efter Malaksån. De ha tidigare fångats ända upp vid Finnegrenen och i Råbacken. Uppre vid Stor-Matts-ången fångade man idar med rickassar. Nu får man idar endast vid ämynningen och efter om högst vid Råbacken.

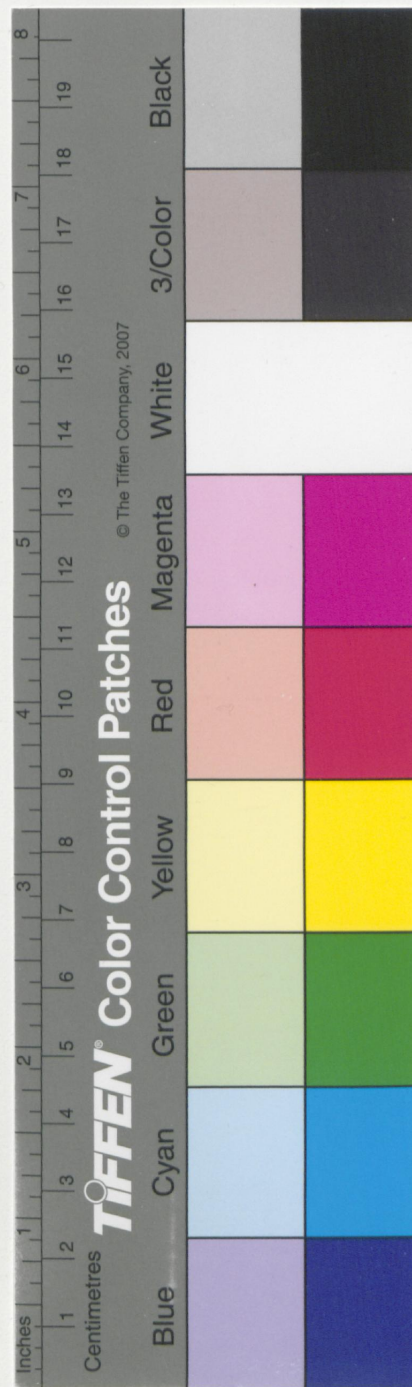

Landsvägen emellan Solv och Malaks
har allra först varit en kreatursstig, vilken
undvikit myrar. När det sedan blev lands-
väg följdes den gamla krokiga fästigen
och därför är den så bugtig.

"Får i skogen"¹ (mellan Solv och Malaks)
har en begravningsplats funnits. Där spö-
kar det.

"Av andra meddelare kallas denna skogstrakt norr
i skogen" (skogen norr om Malaks).

För 50 år tillbaka kommo Emmanuël Korgård
 och hans svägerska från Solv en höstmatt. De hade på dagen
 varit på en auktion i Solv. När de kommo till Blockens
 skogskiftet i Uftrmalaks, på vägen mellan Böckerfjärden och
 Håggånsvägen, fingo de se bläck binnar i skogen. De trod-
 de att någon bränt pottaska och gingo förbi, men då de gått
 ett stycke vände Korgård om för att se vad eld det var.
 Ehuru han gick efter landsvägen tills han gått förbi
 "bägge vägarna" såg han ingen eld.

✓

19

316

318

En person har varit bergtagen i Hågnås berget.
 Där var så utmärkt fint. I rummet bredvid hörde han
 hur de hanterade talrikar. Då maten framsattes åt ho-
 nom, tillsades att han ej skulle få välsigna maten. Han
 gjorde det likväl och med detsamma förvandlades ma-
 ten till ormar och ödlor. Han kvarhölls länge i berget,
 men till sitt måste han släppas bort.

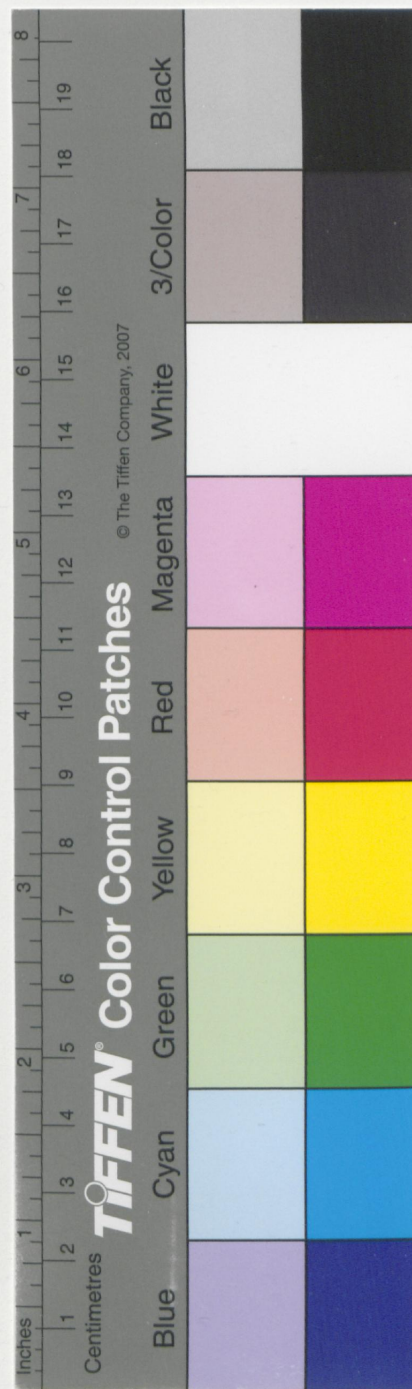
24

321

På Hågnäs bårget finns en ring, som
är fastgjord i bårget. Denna ring är av järn
och så stor att barn kunna krypa genom
den. På Cybårget i Sundom finns en lika-
dan.

En ring, som sitter i Släggns bärget, är så stor som en skjult (= stäva). En gång var skomakaren Östman till Släggns bärget för att se samma ring. Han hade till ledsagare en person, som sett denna ring och visste vid vilka granhultar den var. Men det var omöjligt att hitta den. Detta kom därför att det var någon som hade makt med den och icke ville visa den. Många sundombar ha sett den, men man får icke se den när som helst.

För omkring 25 år tillbaka gråftade en yngling
en dag i Löderfjärden. Under det han gråftade, tog han
gråfta emot en liten sten. Denna tog han upp och fann
att den var fykanti^g. I det samma fick han se ett fint
fruntimmer komma, som gick förbi honom. Han såg efter
henne och då var hon på ryggen lika ful som ett brät.¹
Men i detsamma försvann stenen. Genast kastade han sig
på hästryggen och red som fort som hästen kunde springa.
Ännu där hemma var han förfärligt uppskrämd.

¹ Hampebrät.

325

Centimetres

TIFFEN® Color Control Patches

© T. Tiffen Company, 2007

Black

3/Color

White

Magenta

Red

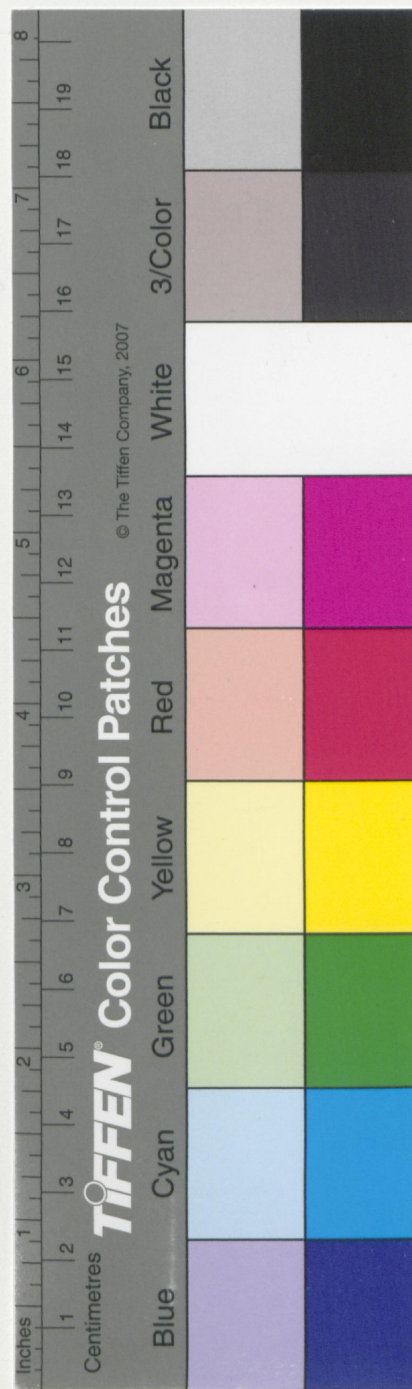
Yellow

Green

Cvan

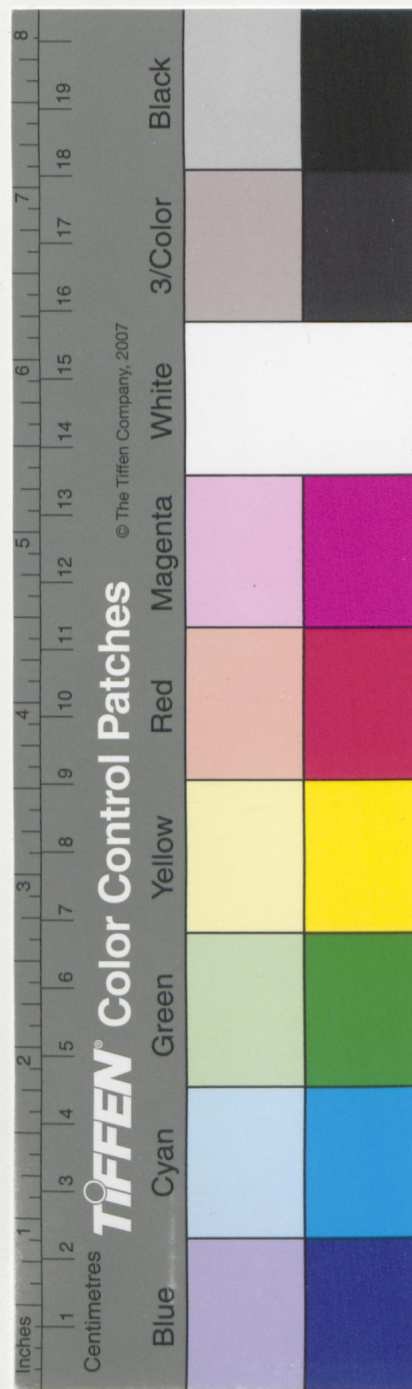
Blue

Vid Tockmobero såg en man en natt, då
han gick förbi, en gubbe sitta på en gårds-
gårdsstör. Han hade ögon, som voro så
stora som klockor (=ur).

Emellan prest- och prostgårderna i Malaks på norra sidan om ön rinner en bäck ut ifrån en stor mosse, som kallas Pisk^{ne}mossen. Bron över denna bäck kallas dels Bäckbron och dels Töckmoberon, som i gammalt uttal hetat Tärckmoberon. Bäckens rinner genom en skogsbäck, som är högre än vanliga bäckar i trakten. Denna bäck ligger emellan Piskmossen och Malaksån i vilken bäcken faller ut.

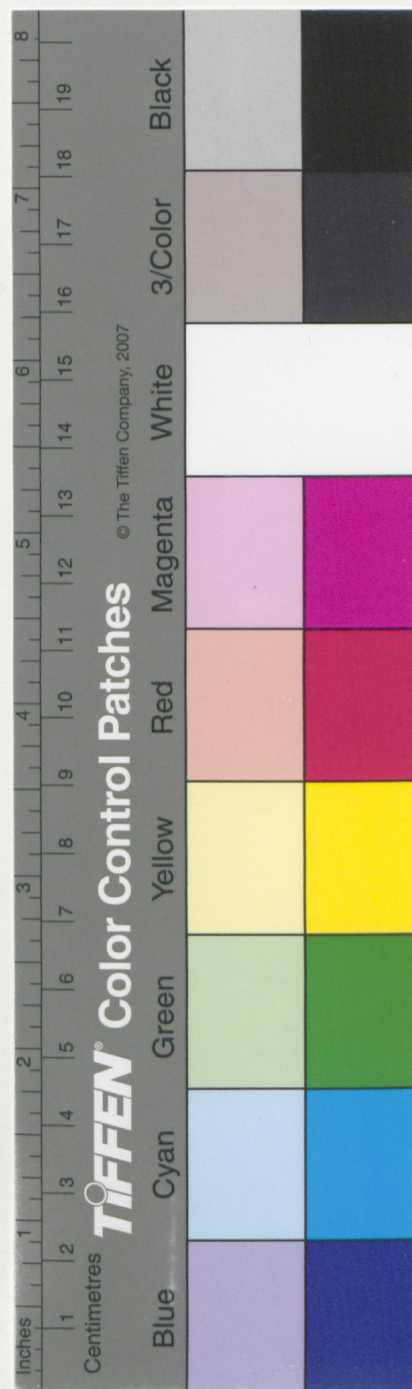
Vid Töckmoberon ha flere gånger hästar blivit utspända både med vinter- och sommarkörder. Allt så skett anser man komma därav, att en bonde Jonas Røj blivit mördad här. Han hade en gång överlastad last på sitt lass. Då mördades han av Vilhelm Gjögren. Denne blev fängslad, men frigavs, ehuru han var dömd till döden. Man förmodar att penningar hjälpte.

Följande händelse inträffade medan gamla kyrkan fanns kvar.

En bonde från Uftermalaks hade en dag varit till Östermalaks. När han på kvällen återvände och kom till Föckmoberon löjade en karl springa innanför gårdesgården på åker lika fort som hästen sprang. Bonden såg huru den springande räckte mot honom en papperskladd. När bonden kom till prästgården försvann karlen, men uppenbarade sig änyo så snart han kört förbi kyrkan. När bonden saktade farten, sprang den främmande mannen sakta, och ökade han på farten, sprang den främmande lika fort och vinkade med sin papperskladd alltjämt. Först när han kom hem försvann den obekante mannen.

Man anten att det var arvidne länsmän Udd, gamla Udden kallad, som gjort något orätt emot samma bonde i sin livstid och nu ville på nytt låsa upp gamla papper, så att den förorättade skulle få reda på verkliga förhållandet.

Jöran Vile var en ovanligt stor man. Han hade
vida kläder av radmal och kallades därför "vallmans
ödaren". Han var dörjämte duktig att äta. En gång,
då han var sjuk, förmådde han ej äta mer än en kanna
surrjöl.

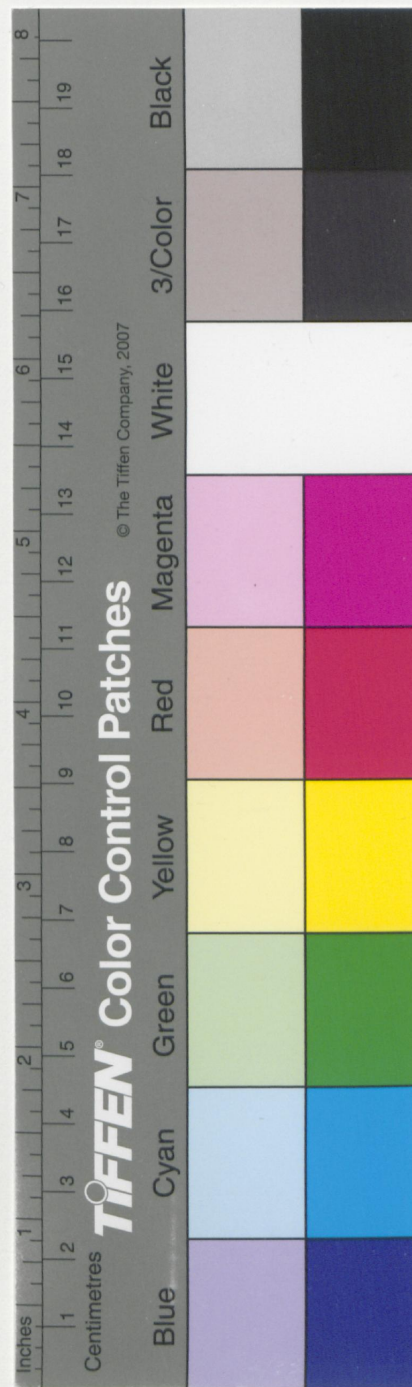

Gröbberas' Janne från Kersnäs satt på fångelse,
där han gjorde bekantskap med en malaksv. Denne med-
delade honom att en drakgömma fanns nära Keljolacka,
som ligger invid stora landsvägen mellan Rimak och
Pörtom. Gröbberas Janne fick utjäna sitt straff före ma-
laksv. och så fort han kom hem uppsökte han ovan-
nämnda drakgömma. Han hittade också gömmen, men då
han fått bort sten^{arne} och skulle plocka upp penningar-
na, kom en dam gående förbi. Hon var utomordentligt
vacker och log så behagligt emot honom. Han måste med
sina blickar följa henne och då han på nytt vände
sig emot skatten var den försvunnen. Trots ihärdigt
sökande kunde han sedan icke finna den.

Gröbbera = flicka

Då Gabriel Vesterholm gick på vägen mellan
 Malaks och Petalaks fick han se en tjur komma sprin-
 gande med en ofantlig fart genom skogen. Strax
 efteråt kom en kvinna klädd som finaste fru vandrande
 efter vägen och krökte av uppe på bänget, som vägen går
 över. En stund efter det han sett henne, kom han att
 tänka på, att det iske var en verklig människa och
 blev mycket uppskrämd.

39

336

✓

En bonde, som hade nyligen köpt ett hemman,
hörde en kväll en person "läis in" (begära bli insläppt).
Bonden gick också och öppnade dörren. Andra
kvällen gick han ej och öppnade, ej heller de föl-
jande kvällarna, ty han visste att det var tomten och
ville ej ha honom i sitt hus. Hade han släppt in
honom flere gånger skulle han ha fått honom
till hyresgäst.

På Skinnars ängen, som ligger sydost om kyrkan, ha fåvödar funnits förut. I en av dessa fåvödar arbtades tomten förut. Då de äldre voro uti och höfbergade, kom han in i fåvödan och hade sällskap med barnen. Han hade ett kopplurva och barnen hade mycket trevligt i hans sällskap.

Samma fabrika flyttades till Malaks byn och
är nu redskapstoda hos skomakaren Östman.

✓

En söndagskväll, då skomakaren Östman stod och spelade fiol i sin stuga, sparkade han upp dörren, som gick in åt kammaren, med sin ena fot. Med detsamma kom en liten pojke framspringande ur öppningen mellan kammarspiseln och väggen. Han gjorde en sväng över golvet och försvann tillbaka därifrån han kommit. Östman sprang dit och stack med stråken bak spiseln, men kände ingenting. Tre för tusan djävlar å kom aldrig mår, svar Östman, då han icke påträffade någonting i öppningen mellan spiseln och väggen.

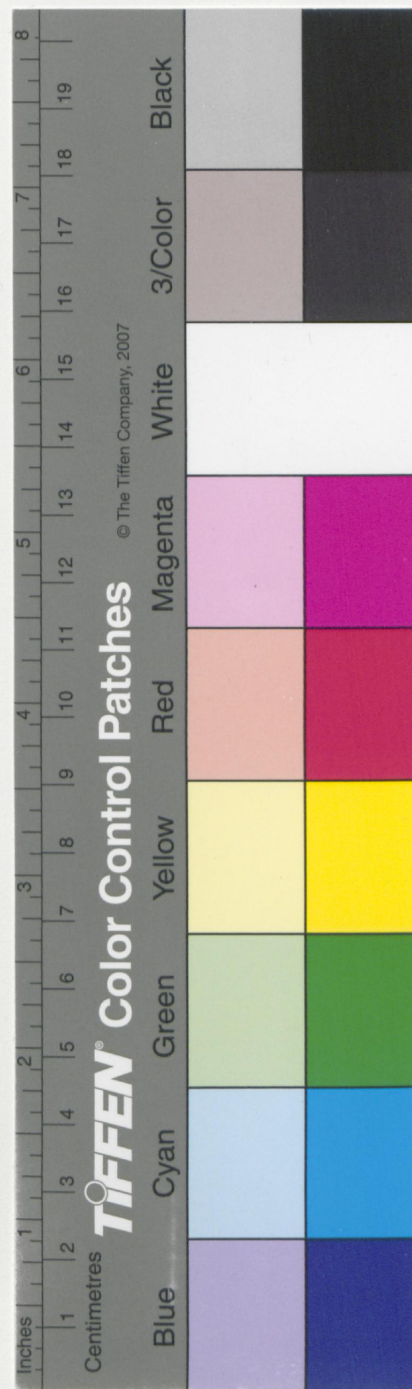
Sedan den dagen har tomten icke visat sig. Östman trodde att det var samma tomt, som brukade leka med barnen i fåboden på Skinnars ängen samt att han följde med då fåboden flyttades.

212

339

Löder om Yttermalaks ligger Majorsbråsket. För-
ut har man rott över detta träsk. De, som bodde på
södra sidan av träsket, brukade ro över detsamma
på söndagarna och hade sina båtar på dess norra
sida medan de roo i kyrkan. Stället där man lan-
dade kallas ännu Kyrkhamnen.

340

Ovanför Malaks äms mynning, där dammen för idfisket finnes, finns en stor sten. Vid denna hade man fört fastgjort fälbåtarna så länge malakstorna idkade sälfångst. Stenen är nu c. 1 kilometer ovanför havet.

Vid Tanobäcken, som rinner ut i Helg-
 å (Kälja), finnas penningar gömda. Dessa
 fäs ej upp förrän två gossebarn offerats. Ö-
 ver välet, där penningarna ligga göm-
 da, har drakeld synts brinna.

✓

76

343

På Holpas "Bränno" har det spökat fört.

✓

"Frassen", som bor på Långdracka i Petalaks, till-
ber gamla gudar. Han har tomtar, som ställa häs-
tarna åt honom. En gång då han kom från sta-
den och var full skulle han ut och köra. Han gick
åt stallet och skulle leda ut hästen, men då tog tomten i
honom och kastade ut honom genom dörren. Då han
kom in och berättade vad tomten gjort skrattade Bät,
hans hustru, och var glad däråt.

För ett par år sedan voro två pojkar vid Malaks kyrkan då några andra i mörkret en kväll gingo förbi gravhuset. De två, som voro inne på kyrkogården, slogo då på ett järnkors med en liten sten. "Nu ringar de i kyrkklockorna", sade de förbigående uppskrämda. Därpå kastade pojkarna småstenar på kyrktaket. När stenarna ramlade ned längs taket blevo de förbigående alldeles vettsskrämda. - "Nu låser de upp kyrkdörren", sade de åt varandra och begynte springa så mycket de förmådde.

För lång tid tillbaka har en gumma spått
att när Malaks kyrkan blivit flyttad, Storträsket blivit
en rideäng (äng bevärd med ridskog) och ----¹⁾ då
skulle ryska riket bli så litet att man kunde se över
alltsammans från en bastuacko.

För 100 år tillbaka flyttades kyrkan och en år
Storsjö ett ängsland.

¹⁾ Meddelaren minnes ej det tredje, men sade att byggmästare Veker
i Vasa nog visste det.

